

Ympäristöministeriölle

VN/30326/2022

Viite: Ympäristöministeriön lausuntopyyntö (2.10.2023) vesienhoidon ympäristötavoitteita ja niistä poikkeamista koskevasta työryhmän mietinnöstä

Lausuntopalveluun

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa ja lausumme seuraavaa:

Aluksi

Lain muutoksen perusteena on tarve muuttaa Suomen lainsäädäntöä vesipolitiikan puitedirektiivin mukaiseksi. Lakiesitys tulee myöhässä ja on pahasti vajavainen

Pidämme hyvinä Itä-Suomen Yliopiston, Luontopaneelin, WWF:n, Suomen Vapaa-ajankalastajien ja Vaasan hallinto-oikeuden lausuntoja sekä yhdyimme Suomen Luonnonsuojeluliiton lausuntoon.

Perusteet

Lain muutostarpeet lähtevät VPD:stä. Artikla 24 määrää lakien muuttamisaikataulun. Aikaraja meni jo 22.12.2003. Surullista, että YM on vasta nyt tarttunut asiaan ja vain pieneltä osin. Selkeää ja kiistatonta on, että Suomi valtiona rikkoo VPD määräyksiä. Herää kysymys miksi lakeja ei ole muutettu jo 2000 luvun alussa? Ovatko 20 vuotta myöhässä tehdyt ja puutteelliset toimet hyvää hallintoa?

Puutteet ja korjausehdotukset

Pahin puute lakien osalta on rangaistusten puuttuminen ja sitä kautta VPD artiklan 23 rikkomus ja direktiivin vastaisuus. VPD määrittelee ehdottomat kiellot vesimuodostelman tai sen osan tilan tai sen osan heikentämisestä. Kieltojen rikkominen ja niitä seuraavien rangaistusten on oltava direktiivin mukaisesti tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia.

Tämä nimenomaan ohjaa tai ainakin direktiivin mukaisesti pitäisi ohjata Suomen lainsäädäntöä. Suomen lainsäädännöstä ei löydy tehokkaita rangaistuksia vesien pilaajille. Suuresta öljypäästöstä määrätään 50€ sakko, eikä rangaistus ole varoittava

eikä oikeasuhtainen. Puroja ja jokia saa pilata, eikä mitään rangaistusta tule kenellekään. Suomen lainsäädäntö kannustaa rikkomaan EU lainsäädäntöä.

Vesilakiin tulee kirjata rangaistussäännökset, jotka täyttävät 23 artiklan vaatimukset. Samalla muutkin vesiympäristöä koskevat lait tulee uudistaa VPD velvoitteet sisältäviksi artiklan 23 mukaisesti. Lakiuudistukset ovat yksi keinovalikoiman keino, jotka tulee käyttää direktiivin mukaisesti ennen poikkeamismenettelyjä ja jos keinoa ei ole käytetty, poikkeamista ei voida myöntää.

Lupien määräaikaisuus tulee kirjata myös lakiin. Komissio on ohjeistanut Suomea muuttamaan kansallisen lainsäädännön VPD mukaiseksi ja siihen kuuluu myös vesilupien määräaikaisuus. Pelkkä laki vesienhoidosta ei täytä direktiivin velvoitetta. Kaikki vesiluvat tulee uusia 2027 mennessä ja se on kirjattava lakiin. Vesiluvat eivät ole ikuisia eivätkä pysyviä oikeusnormeja. Sellutehtaat ovat joutuneet korjaamaan päästöjään, mutta vesivoimalat eivät. Ekologinen yhteys ja jokien esteettömyys ovat direktiivin määrittelemiä avain normeja jotka tulee kirjata lainsäädäntöön ja niille määrääjat.

Nyt esitetyssä sääntelyssä on epäselvää mikä vesienhoitosuunnitelmien oikeudellinen asema tulisi lain muutoksen jälkeen olemaan. Vesienhoitosuunnitelmat on pääosin virheellisesti laadittuja. Vertailualueet on valittu pilattujen vesien joukosta ja siten saadaan kaikki näyttämään hyvältä. Tosiasiallinen vesien pilaaminen jää piiloon ja aiheuttaa kalojen ja muiden vesieliöiden kantojen tilan heikkenemistä hallitsemattomasti. Lapin ELY toimii vastoin direktiiviä tosituvista huomautuksista huolimatta.

ELY-keskuksille tulee lisätä velvoite tarkempaan vesienhoidon suunnitteluun ja vesimuodostelmien rajausten pienentämiseen. Nykyisin vesimuodostelmia niputetaan luokittelussa kun VPD antaa mahdollisuuden niputtaa niitä ainoastaan tarkkailussa. Rajauksissa selvästi erilaiset muodostelmat tulee rajata erikseen voimallaitoksittain ja koski/suvanto/jokisuus rajausten mukaisesti. Tämä on direktiivin tarkoitus ja käytäntö ja nykyinen menettely jättää lieventävät toimet suunnittelun ulkopuolelle koska niitä ei havaita.

Oikeuskäytännöstä löytyy selviä viitteitä siitä, että vesienhoitosuunnitelmia pidetään sitovina eikä heikennyksiä hyvää alemmista tilaluokista tunnusteta. Yksi paha puute vesien luokittelussa on kemiallisen tilan määrittäminen huonoksi bromattujen difenyylieteeriden kaukokulkeutuman vuoksi. Tämä saattaa johtaa siihen että muita hiilivetyjä saa laskea vesiin ja pilata niitä koska tila-arvioinnissa ei ole esitetty perusteluja, ettei muita prioriteettiaineita ja vesille haitallisia muita aineita kuten humusta saa laskea vesiin. Oikeuskäytäntö ei taivu tähän vesien osalta, sillä puutteelliset tiedot ja eri luokitteluparametrien huono kattavuus vaarantavat oikeuden toteutumisen. ELY:ille tulee osoittaa lisäresurssia vesikasvillisuus ja

pohjaeläinlinjojen kartoittamiseen sekä vesimuodostelmien rajausten pienentämiseen direktiivin mukaisesti.

Hydrologis-Morfologisen muuttuneisuuden arviointi on tärkeää kaikissa tilaluokissa. Suomen pienvesien osalta muuta muuttuneisuuden arviointia ei edes tarvita. Kun tarkastellaan valuma-alueen muuttuneisuutta, saadaan suoraan selville vesimuodostelman tila. Valuma-alueen tarkastelun nouseminen sille määrättyyn asemaan tuo selvästi esiin valuma-alueen käytön suhteen veden laatuun. Olemme eri mieltä Lapin ELY:n kanssa asiasta. Mielestämme ELY käyttää lausunnossaan vanhahkoa ohjeasiakirjaa nro 36 vuodelta 2017. Relevanttia olisi käyttää ohjeasiakirjaa nr:o 37 vuodelta 2019 joka kuvaa KeVoMu vesien asiaa mutta sitä voi käyttää myös selventämään kaikkia vesiä kohtaan ja se on selvennetty sivulla 21 olevassa tietolaatikossa.

2 Hydromorfologian rooli vesipolitiikan puitedirektiivissä

Tämän luvun keskeiset viestit

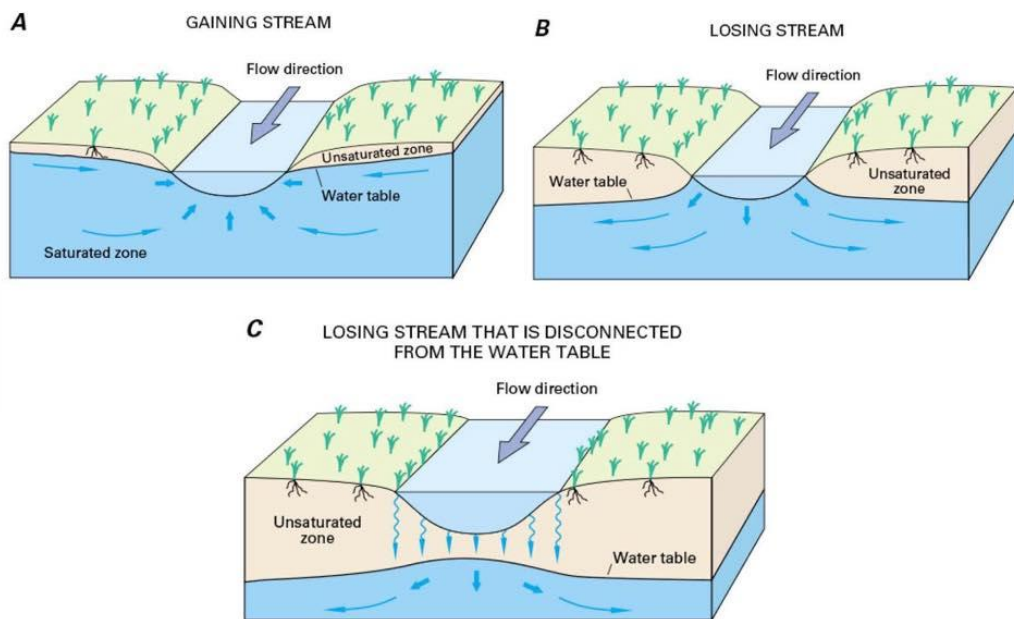
- (Hydrologis-morfologiset ja fysikaalis-kemialliset) tukevat tekijät muodostavat biologisten laatutekijöiden rajaolot. Kaikki muutokset tukevilla tekijöissä voivat johtaa vastaavaan muutokseen biologisissa oloissa eri aika-asteikoilla.
- Vesipolitiikan puitedirektiivin määritelmän mukaan "ekologisella tilalla" tarkoitetaan pintavesiekosysteemien rakenteen ja toiminnan kuvaamista" (vesipolitiikan puitedirektiivin 2 artiklan 21 kohta). Maankäytön muutoksilla ja muulla ihmistoiminnalla on merkittäviä vaikutuksia hydrologis-morfologisiin prosesseihin. Toiminta aiheuttaa elinympäristöjen pirstoutumista ja häviämistä, millä on suoria ja epäsuoria vaikutuksia vesiekosysteemin rakenteeseen ja toimintaan.
- Ekologinen tila määritellään kaikkien laatutekijöiden osalta. Vesipolitiikan puitedirektiivin liitteessä V kuvataan nimenomaisesti vain erinomaisen tilan hydrologis-morfologisia oloja. Ne vastaavat täysin tai lähes täysin häiriintymättömiä olosuhteita. Hyvässä ja tyydyttävässä tilassa hydrologis-morfologiset olot "eivät haittaa edellä yksilöityjen biologisten laatutekijöiden arvojen saavuttamista". Näin ollen tarvitaan viiteen luokkaan perustuvia biologisia arviointimenetelmiä, jotka ovat herkkiä hydrologis-morfologisille muutoksille. Jotta tällaiset menetelmät voidaan laatia, tarvitaan hydrologis-morfologisia arviointimenetelmiä, joilla voidaan luotettavasti arvioida hydrologis-morfologisia oloja koko heikkenemisgradientin varrelta hyvästä huonoon hydrologis-morfologiseen tilaan.

Olemme samaa mieltä Lapin ELY:n kanssa siitä, että HyMo muuttujat tulee ottaa paremmin mukaan vesien arvioinneissa, esimerkiksi asetuksen muodossa, mutta vaadimme/edellytämme sen huomioimista Cis Guidance 37 mukaisesti kaikissa tilaluokissa, koska se on määräävä esimerkiksi järvillä ja pienillä metsäpuroilla ja joilla, eli suurimmassa osassa Suomea.

Lapin ELY:n lausunnosta käy hyvin ilmi, ettei Lapin ELY noudata "one out all out"-periaatetta vesien luokittelussa, vaikka Suomi niin ilmoittaa komissiolle. Vesien luokittelussa tulee noudattaa avoimesti direktiiviä ja komission ohjeasiakirjoja. Ainoa hyväksyttävä poikkeus on kemiallisen tilan kaukokulkeutuvat palonestoaineet jotka

romahduttavat muuten kaikkien Suomen vesien tilan. Se tulee kirjata asetukseen tai määrätä lailla ELY:t kirjaamaan poikkeamiset vesienhoitosuunnitelmiin. Näissä asioissa valtaa ei saa antaa AVI:lle.

Lapin ELY asianmukaisesti kirjaa resurssien vähyden suureksi ongelmaksi. Huomattavaa on, ettei ELY luokittele järvien, jokien ja purojen HyMo tilaa, vaikka se arvioinnin kannalta onkin ehdotonta. Siksi tuleekin kysyä tekeekö ELY vääriä asioita? Asiasta on monesti huomautettu, mutta asiat eivät etene ELY:issä ja vesien tila heikkenee eikä sitä havaita. ELY ei arvioi HyMo muuttuneisuuden vaikutuksia biologisten tekijöiden kautta kuten he itse lausunnossaan kirjoittavat. Huomattavaa on, että vuonna 2017 oli komissiossakin vallalla käsitys että biologisten tekijöiden kautta saataisiin kiinni HyMo muuttuneisuus. Kuitenkin jo vuonna 2019 komissio täsmensi luokittelu ohjettaan ja nosti HyMo arvioinnin direktiivin mukaisesti kemiallisen ja muiden osatekijöiden rinnalle (päinvastoin kuin Lapin ELY kirjoittaa). Tämä täytyy myös ottaa huomioon lakeja muutettaessa.

http://pubs.usgs.gov/circ/circ1186/html/gw_effect.html

Jokien hydrologiaan liittyy myös kuinka se on yhteydessä pohjavesiin. Suomessa ei ole osaamista luokitella jokia pohjavesien osalta. Pääosa joista lienee A-tyyppiä eli pohjavesiä kerääviä (gaining) jokia. Huomattavaa on että yhteys pohjavesiin tulee direktiivin mukaan olla häiriötön erinomaisessa tilassa olevilla joilla. Silloin siellä ei voi olla pohjaveden virtauksia häiritseviä ojituksia valuma-alueella. Mikäli mennään ELY:jen oppien mukaan jokien yhteys pohjavesialueisiin (luokiteltuihin) pitää olla häiriötön ja se on Suomen kaltaisessa maassa ehdotonta varsinkin kun ELY poistaa mielivaltaisesti pohjavesialueita kartalta.

Emme pidä mahdollisena vesien luokan laskua erinomaisesta hyvään emmekä tilaluokan osankaan alentamista ennen kuin lainsäädäntö on muutettu vastamaan VPD vaatimuksia, etenkin rangaistusten ja kaikkia vesiluontoa koskevien lakien osalta.

Lupaviranomaisella tulee olla velvollisuus tutkia sekoittumisvyöhykkeen perustaminen pistemäiselle kuormalle, jonka jälkeen vesimuodostelman tai sen osan heikentäminen ei tule olla sallittua. Vaarana epämääräisessä lainsäädännössä ja paikallisten ELY:jen lain soveltamisessa on se, että poikkeamisista tulee käytäntö.

Lakia säädettäessä tulee selvästi erotella tilanteet jolloin poikkeaminen voitaisiin myöntää ja samalla määritellä myös ne tapaukset, joissa poikkeamista ei tule myöntää. Ja ensin tulee vesimuodostelman tila saada määriteltyä oikein nykyisen pilaajia suosivan luokittelun sijaan.

Suomen vesihoitosuunnitelmissa ei noudateta ”one out all out”-periaatetta vaikka Suomi niin komissiolle väittääkin. Pahimpana esimerkkinä on Kemijärvi, jonka vesikasvillisuus on huonossa tilassa ja järven tila on luokiteltu hyväksi eikä säännöstelyä muuttavia toimenpiteitä edes esitetä.

Luontodirektiivissä ovat kaloista siiat, lohi ja harjus sekä nahkiainen. Näiden osalta Suomella on LuD II-liitteen poikkeaminen mutta ei V liitteen poikkeamista. Nämä lajit ovat siis Unionin tasolla erityistä suojelua vaativia ja Kemijärvessä esiintyy myös nahkiaista (*Lampetra fluviatilis*). Näiden kalojen puuttuminen laskee luokan heti huonoksi. Lohi kuuluu luontodirektiiviin nimenomaan makeassa vedessä eli lisääntymisalueillaan.

Metsäojitusten vaikutus veden laatuun

Metsäojitukset muuttavat veden luonnollista kiertokulkua ja vaikuttavat myös vesistöjen tilaan. Erityisesti lannoitetuilla ojitusalueilla voidaan ojitus-
ten todeta lisäävän ravinteitten määrää alapuolisissa vesistöissä varsinkin
tulva-aikoina. Myös humuksen ja mineraalisten maalajien huuhtoutumisen lisään-
tyminen ovat osaltaan ojitusten seurauksia. Esimerkiksi Simojoen sivujoista
huuhtoutuu tulvien aikana runsaasti humusta sekä siihen sitoutunutta rautaa.
Kemijärven pohjoisosaan laskeva Kalkiaisjoki on hyvä esimerkki mineraalisten
maalajien lisääntyneen huuhtoutumisen aiheuttamasta vesistön käyttökelpoisuu-
den heikkenemisestä.

Erikoista on myös se, että vaikka metsätalouden vesiä heikentävä tieto on ollut olemassa jo yli 40 vuotta, mutta tieto ei kulkeudu ELYlle. Kalkiaisjoki Kemijärven pohjoispuolella luokitellaan hyvään tilaan vaikka se vuonna 1980 on ollut välttävissä/tydyttävässä tilassa eikä korjaavia toimenpiteitä ole tehty. Metsätalouden päästöt eivät vähene ajan saatossa, vaan ne jopa lisääntyvät. Lapin ELY:ssä vaikuttaneet Sakari Kännö ja Simo Perkkiö olivat laatimassa Lapin vesien yleissuunnitelmaa vesihallitukselle julkaisuun 186/1980. Vesien tila nykyinsäädännöllä ja suunnitelmilla pysyy heikkona ja heikkenee suunnittelusta huolimatta.

Poikkeamissäännöksiin kuuluu myös, että kaikki toimenpiteet on otettu käyttöön. Yksi toimenpiteistä on lainsäädäntötoimet jotka Suomi on jättänyt panematta toimeen. Määräaika meni jo 20 vuotta sitten. On siis turha suunnitella poikkeamia ennen kuin lainsäädäntö on kunnossa. Valtioneuvostolla on valta aloittaa lainsäädäntövalmistelu, jollei se sitä tee, ei ole perusteltua hakea poikkeamisiakaan. Lupaprosessien sujuvoittamisesta on turha puhua jos lainsäädäntö ei ole kunnossa.

Vesien tilan seuranta täytyy tehostaa jotta ELY:illä olisi aina ajantasainen tieto vesien tilasta. Vesikasvillisuuden seurannan ja pohjaeläinlinjojen puute ovat vakava puute Lapin vesien seurannassa. Tietoa ei ole. Hankkeiden luvitus perustuu nykyään vedenlaatutietoihin ja se vaarantaa ekologisen tilan pelkästään perustutkimuksen puutteesta. Tämä ei ole sujuvoittamista vaan välinpitämättömyyttä viranomaisten taholta. Lakimuutokseen tulisi kirjoittaa myös hankekohtainen luokittelun tarkistaminen hankkeeseen ryhtyvän maksamana.

Oikeudessa on vireillä yksittäisen puron osalta kysymys, kuuluuko se vesiputedirektiivin heikentämiskiellon alle jos sitä ei ole luokiteltu eli jos ELY ei ole rajannut sitä vesimuodostelmaksi. Olisi loogista että Euroopan tuomioistuin päätyisi siihen että VPD koskee kaikkia vesiä siitä huolimatta onko ne luokiteltu tai rajattu sillä kaikki ihmisen tekemä on keinotekoisia ja vesien laatu on se josta olemme huomissamme.

Vastauksena Lapin ELY:n kysymykseen esitämme että mahdollinen poikkeaminen tulee koskea kaikkia tilaluokkia ja niiden osia kaikissa vesimuodostelmissa ja niiden osissa, muuten ei voida puhua vesiensuojelusta. ELY:n linja on sellainen että tyydyttävässä tilassa HyMon ja kalojen vuoksi olevaan veteen saa laskea kemiallista tilaa heikentäviä aineita. Samoin jos purossa on esimerkiksi rautaa paljon ja tila heikkenee tyydyttävään tai hyvään ei sinne voi sallia ojituksia joista vapautuu alumiinia ja elohopeaa.

Pelkosenniemiellä

15.11.2023 Pelkosenniemen Luonnonsuojeluyhdistys ry

Hallitus psta

Pekka Nyman Pj, Lapin vesienhoitoryhmän jäsen